

Ivan Macut  
OPRAVDANJE PO VJERI. SOLA FIDES NUMQUAM SOLA  
Justification by Faith. Sola fides numquam sola

Pregledni znanstveni rad  
UDK: 283/289:234.12  
Primljeno 1/2013.

### Sažetak

*U ovom radu želimo kroz pet ključnih teoloških termina pobliže razjasniti protestantsko učenje o opravdanju po vjeri. Prvi termin hominem iustificari fide (čovjek se opravdava vjerom) ima za cilj opisati na koji je način potrebno shvatiti pojam vjera. Ferrario smatra kako se vjera ne treba shvatiti kao skup doktrina (fides quae creditur), tj. ne radi se o dogmatskim sadržajima vjere, nego je vjera djelo Božje riječi. U njoj se nalazi i sadržajni i psihološki vid, ali vjera nije u potpunosti niti sadržaj niti psihologija. Simul iustus et peccator (istovremeno pravednik i grješnik) govori kako je čovjek u potpunosti pravedan i u potpunosti grješnik. Događaj opravdanja nije odvojiv od Božje riječi u vjeri. Naime, protestanti drže kako samo riječ koja je primljena u vjeri može zapravo identificirati dobra djela ako su ona plod opravdanja. Čovjekova ljubav može biti prepoznata kao takva samo po riječi u vjeri. Treći termin natura peccati est non velle esse peccatum (narav grijeha jest da nije grijeh) uči kako je grijeh i zlo moguće prepoznati isključivo u vjeri. Samo riječ Božja može identificirati bilo grješnika bilo grijeh. Govor o grijehu unutar učenja o opravdanju želi reći kako je grijeh i zlo moguće spoznati i prepoznati jedino preko riječi Božje. Samo po toj Riječi moguće je grijeh nazvati njegovim pravim imenom i na taj ga način ispravno okarakterizirati. Solus Christus znači kako Krist označava kraj vjerovanja da čovjek sam svojim snagama može dobrim djelima i svojim surađivanjem s Bogom, osigurati pristup istom tom Bogu. Za kršćane je događaj Isusa Krista središte vremena i povijesti koji se dogodio u prošlosti i koji nam je povijesno dohvatljiv. Za*

*kršćane središte je već postignuto, ali kraj još treba doći. Na koncu, termin sola fides numquam sola (sama vjera nikad nije sama) kaže kako čovjek svojim djelima ne sudjeluje niti surađuje s Bogom niti u svom niti u opravdanju nekoga drugog čovjeka. Djela ne doprinose ni na koji način opravdanju. Vjera sama opravdava jer prepoznaje Boga koji je sam već djelovao u Isusu Kristu te smo jednom zauvijek prepoznati od Boga i opravdani. Ipak, svjestan ovoga opravdani grješnik počinje činiti dobro za svijet u kojem živi i za drugog čovjeka. To čini ne da bi svojim dobrim djelima sebe opravdao ili postigao konačno spasenje, jer to je Bog u Isusu Kristu već učinio na savršen način, nego mi kao opravdani grješnici iz ljubavi prema Bogu i bližnjemu činimo dobro.*

Ključni pojmovi: *opravdanje po vjeri, Isus Krist, sola fides, milost.*

## UVOD

Nauk o opravdanju za Reformatore, a nakon toga i za protestantske crkve jest *articulus stantis vel cadentis ecclesiae* (članak opstojnosti ili pada crkve). Kao središnje učenje, ono je temelj svih ostalih doktrinarnih tvrdnji te se prema njemu sve ostalo učenje mora ravnati.<sup>1</sup> Pitanje na koji se način čovjek opravdava bilo je za Luthera temeljno pitanje na koje je dugo tražio vlastiti odgovor. Tako sam Luther kaže kako je mrzio riječi iz Pavlove *Poslanice Rimljanima* gdje govori o *Božjoj pravdi* jer su

---

<sup>1</sup> P. NEUNER, *Teologia ecumenica*, Queriniana, Brescia, <sup>3</sup>2006., 262. Usp. F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, Claudiana, Torino, 2008., str. 117. Karl Barth jedan je od onih teologa koji se ne slažu s ovom tvrdnjom. *Zajednička izjava o opravdanju*, potpisana 1999. kaže kako dijelimo, također, uvjerenje da nas poruka o opravdanju upućuje na poseban način prema samom središtu novozavjetnog svjedočenja, tj. Božjem spasenjskom djelovanju u Kristu: to nam svjedočenje kaže kako mi, kao grješnici, dugujemo naš novi život isključivo Božjoj milosti koja oprašta i koja čini sve novo, milosrđe koje možemo primiti samo kao dar u vjeri, ali nikako ne možemo ni na koji način zaslužiti. Dokument nastavlja: "Zato, nauk o opravdanju koji sadrži tu poruku, nije samo jedan dio kršćanskog učenja. Ono [nauk o opravdanju, op.a.] stoji u bitnoj relaciji sa svim istinama vjere koje su usko međusobno povezane. Ona je kriterij od kojega se ne može odustati te upućuje učenje i praksu crkve prema Kristu." FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE – PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITÀ DEI CRISTIANI, *Dichiarazione congiunta sulla dottrina della giustificazione*, u: *Enchiridion Oecumenicorum. Documenti del dialogo teologico interconfessionale. Dialoghi internazionali 1995.-2005.*, uredili G. Cereti i J. F. Puglisi, EDB, Bologna, 2006., br. 17-18 (str. 892).

ovaj pojam *pravda* svi učitelji teologije tumačili kao formalnu i aktivnu zbog čega pravedni Bog kažnjava nepravedne grješnike. Budući da je Luther bio redovnik, sam svjedoči da nije u dobrim djelima pronalazio mir koliko se god trudio činiti ih, te kaže kako nije volio, nego je mrzio takvoga pravednog Boga koji kažnjava grješnike. Razmišljajući dan i noć nad svetopisamskim riječima: “Pravednik će od vjere živjeti” (Rim 1, 16-17), Luther je polako počeo shvaćati kako je pravednost Božja ona milost po kojoj će grješnik po Božjem daru, tj. po vjeri živjeti. Zato riječi: “Pravednost je Božja objavljena po evanđelju”, treba shvatiti kao pasivnu pravednost zahvaljujući kojom nas milosrdni Bog opravdava po vjeri. Nakon ovoga Luther se osjetio potpuno slobodnim te je od mržnje prema riječima *Božja pravednost* došao do toga da ih je uzljubio i zavolio kao najslađe riječi. Ove su Pavlove riječi, kako sam Luther svjedoči, za njega vrata raja.<sup>2</sup>

Ove famozne Lutherove riječi jasno nam pokazuju od kojega je učenja Luther napravio odmak. Naime, Božja pravednost shvaćena u distributivnom smislu prema kojoj Bog dobre nagrađuje, a loše kažnjava, iako i ova koncepcija ima svoje biblijsko uporište, za Luthera je izvor razočaranja. Luther, iako je bio redovnik koji je živio u samostanu, shvatio je kako ga ni taj strogi redovnički način života u konačnici ne može opravdati pred Božjim sudom.<sup>3</sup> Naime, čovjek nema u sebi potrebnu snagu kojom bi mogao živjeti prema Božjim očekivanjima. Stoga Luther pojam Božje pravednosti shvaća kao oproštenje po *milosti*, a ne po zaslugama i dobrim djelima.<sup>4</sup>

<sup>2</sup> Usp. M. LUTHER, Predgovor prvom izdanju *Opera Latina* izdanja u Wittenbergu, 1545., WA 54, str. 185-186.

<sup>3</sup> Christoph Schwöbel ovo Lutherovo pitanje i traženje ovako opisuje i kaže kako se sam Luther pitao: “Kako mogu već sada biti nepogrešivo siguran u Božju milost u trenutku univerzalnog suda, ako učinkovitost milosti ovisi o ispunjavanju Božje volje u zakonu po Kristu, ispunjenje koje, budući da ovisi o stanju čovjeka pred Bogom, stalno nas vraća na iskustvo ljudske slabosti, koja je najintenzivnija u asketskoj praksi? [...] Luther traži kako bi razjasnio ova pitanja interpretirajući Sveto pismo.” C. SCHWÖBEL, *Rivelazione, fede e certezza nella teologia della Riforma*, u: E. HERMS - L. ŽAK, *Fondamento e dimensione oggettiva della fede secondo la dottrina cattolico-romana ed evangelico-luterana. Studi teologici*, Lateran University Press - Mohr Siebeck, Roma, 2007., str. 283.

<sup>4</sup> Usp. F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 70-71. Dietrich Bonhoeffer kaže kako je Bog probudio Reformu kada je Luther bio redovnik u samostanu. Sve je napustio i htio je slijediti Krista u potpunoj poslušnosti. Odlazak u samostan stajao je Luthera napuštanje cijelog života. Međutim, po Svetom pismu Bog je Lutheru pokazao kako nasljedovanje Krista nije zadatak samo maloga izabranog broja ljudi, nego je ta Božja zapovijed upućena svim kršćanima. Tako

U ovom članku želimo u kratkim crtama preko pet ključnih teoloških termina prikazati glavne elemente protestantskog učenja o opravdanju po vjeri (*sola fides*) kako bismo mogli bolje shvatiti zbog čega protestanti u tolikoj mjeri stavljaju naglasak na ovom učenju te što ono uistinu naučava. Na koncu, vidjet ćemo koju ulogu imaju djela za vjernika koji dolazi iz protestantske Crkve te zbog čega ta djela ne mogu doprinijeti njegovu spasenju, nego je ono isključivo milosni Božji dar čovjeku.

### 1. HOMINEM IUSTIFICARI FIDE

Kada je riječ o opravdanju po vjeri, onda je potrebno ponajprije shvatiti o kakvom se poimanju pojma *vjera* radi. Iako će neki teolozi reći kako je danas u suvremenom svijetu vjera u krizi, moramo se složiti s papom Benediktom XVI. koji je još kao mladi teolog napisao kako vjera, ne samo danas, nego oduvijek nosi sa sobom skok u nepoznato, skok izvan svijeta koji čovjek poznaje. Vjera oduvijek nosi sa sobom odluku koja je vezana uz samu bit egzistencije koja traži od čovjeka obraćenje.<sup>5</sup>

Talijanski protestantski teolog Fulvio Ferrario smatra kako kad je riječ o opravdanju po vjeri onda se u tom protestantskom učenju vjera ne shvaća kao skup doktrina, ili kako se to teološki kaže *fides quae creditur*, tj. ne radi se o dogmatskim sadržajima vjere. Pristanak uz samu dogmu ne može spasiti čovjeka. Naravno, kad je riječ o vjeri ona odmah uključuje i određeni pristanak uz sadržaj (dogme), ali vjera se ne podudara u potpunosti s tim pristankom. Osim toga, opravdanje po vjeri ne podudara se ni

---

se u redovništvu nasljedovanje Krista pretvorilo u zasluge svetih. Međutim, Luther je u razočaranju redovničkog života vidio Božju ruku koja ga je po Kristu spasila. Još je jednom napustio lađu i zaputio se za Kristom. Nasljedovanje Krista nije po vlastitim zaslugama, nego po milosti Božjoj. Luther je napustio samostan i vratio se u svijet, ali ne zbog toga što je ovaj posljednji dobar i svet, nego jer samostan nije bio ništa drugo nego svijet. Odbacivanje svijeta po redovničkom načinu života bila je samo igra prema onom što znači napuštanje samostana i povratak u svijet. Napad je postao izravan. Nasljedovanje Krista mora biti u svijetu. Od sada je nasljedovanje Krista zadatak svakog kršćanina, a ne samo redovnika. Kompletna poslušnost Kristovoj zapovijedi od sada mora biti u svakidašnjem životu. Nije opravdanje grijeha, nego opravdanje grješnika bio je motiv zbog čega se Luther vratio u svijet. Luther je primio milost plaćenu skupom cijenom. Usp. D. BONHOEFFER, *Sequela*, Queriniana, Brescia, 2008., str. 32-33.

<sup>5</sup> Usp. J. RATZINGER, *Introduzione al cristianesimo. Lezioni sul Simbolo apostolico*, Queriniana, Brescia, 162008., str. 44-45.

sa subjektivnim, psihološkim niti egzistencijalnim uvjerenjem o vlastitom odnosu s Bogom (*fides qua creditur*). Ako se vjera shvati kao izražaj unutarnje samosvijesti pojedinca, onda vjera ima karakter ljudskog djela te, prema Lutheru, ne može dovesti do spasenja. Vjera ima dimenziju koja sadržava prihvaćanje navještaja (kerigma) od čovjeka. Međutim, ona je isto tako i omogućena od same kerigme. Vjera je, dakle, zaključuje Ferrario, djelo Božje riječi. U njoj se nalazi i sadržajni i psihološki vid, ali vjera nije u potpunosti niti sadržaj niti psihologija.<sup>6</sup> Za Luthera vjera je: “Božansko djelo u nama koja nas transformira i omogućuje nam ponovno rođenje od Boga” (Iv 1).<sup>7</sup>

Ferrario kaže kako: “Vjeru koja opravdava ili koja spašava čovjeka treba promatrati i treba staviti u središte Boga koji u Kristu djeluje po toj vjeri, a ne sa stajališta čovjeka koji vjeruje. U protestantskom učenju pojam *povjerenje* (fiducia) ima vrlo bitno značenje. Naime, vjerovati znači staviti sve povjerenje u slušanje riječi koja dolazi izvan mene i koja potvrđuje da mi je oprošteno, neovisno o onom što *vidim* i o onom što psihološki *osjetim*. Vjera prihvaća da Bog djeluje samo po milosti u Isusu Kristu: ili drugačije rečeno, ona prihvaća s povjerenjem da Bog jest Bog. U vjeri, kako je shvaća Reforma, naglasak nije na osobnom promišljanju o milosti, iako to promišljanje postoji, nego je naglasak na stvarnosti koja djeluje: milost je samo Božje biće, koje egzistira kao Trojstvo, tj. kao „Bog za nas”.<sup>8</sup> Stvarnost milosti i sigurnost u milost međusobno se pretpostavljaju. Samo u sigurnosti u milost, ta je milost stvarna, isto tako, samo preko milosti nastaje sigurnost u milost.”<sup>9</sup>

Vjera je, dakle, mjesto gdje milost Božja djeluje. Vjera shvaćena kao čovjekov odgovor na Božji poziv nije u stanju opravdati istoga tog čovjeka. Tko je čovjek uistinu, to čovjeku može biti dano samo izvan njega.<sup>10</sup> Prema Lutherovu shvaćanju vjera je, kako njegovu misao interpretira katolički teolog Lubomir Žak, davanje slave Bogu uvijek i svugdje, ali iznad svega ondje gdje se čini kako, s ljudskog gledišta, nema razloga da bi ga se slavilo. Sastoji se u tome da se Bogu priklonimo i onda kada

<sup>6</sup> Usp. F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 72-73.

<sup>7</sup> WA DB 7, 10, 6-7.

<sup>8</sup> F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 73-74.

<sup>9</sup> Usp. CH. SCHWÖBEL, *Rivelazione, fede e certezza nella teologia della Riforma*, str. 284.

<sup>10</sup> Usp. F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 104.

nam stvarnost svjedoči njegovu potpunu odsutnost.<sup>11</sup> Uz to, Bog je početak i jedini pravi autor i čuvar našeg vjerovanja. S jedne strane, istina je kako se čovjek u vjeri pouzdava u Boga, s druge strane, istina je isto tako kako je naša vjera djelo istoga tog Boga.<sup>12</sup>

Bog je temelj svega te nema potrebe za nekakvim drugim utemeljenjem niti je potrebno tražiti nekakav drugi smisao izvan Boga. Kršćani vjeruju da postoji Smisao izvan nas samih, ali isto tako taj nam se Smisao objavio te se možemo pouzdati u njega.<sup>13</sup>

## 2. SIMUL IUSTUS ET PECCATOR

Prema Lutherovu i protestantskom shvaćanju, čovjek je s jedne strane *pravedan*, međutim u isto je vrijeme također i *grješnik*. Ove dvije stvarnosti prema protestantskom učenju koegzistiraju jer je opravdani čovjek u isto vrijeme i pravedan i grješnik (*simul iustus et peccator*). Kako tumači teolog Ferrario, ovdje se ne radi o tome da je čovjek djelomično pravedan (*partim iustus*), djelomično grješnik (*partim iniustus*), nego čovjek je u potpunosti pravedan i u potpunosti grešnik.<sup>14</sup> Ovaj izraz *simul iustus et peccator* želi naglasiti kako događaj opravdanja nije odvojiv od Božje riječi u vjeri. Naime, protestanti drže kako samo riječ koja je primljena u vjeri može zapravo identificirati dobra djela ako su ona plod opravdanja. Čovjekova ljubav može biti prepoznata kao takva samo po riječi u vjeri.<sup>15</sup>

O čemu govori ovaj Lutherov izraz? Ova Lutherova teološka koncepcija, za koju neki teolozi drže kako je logički i teološki

---

<sup>11</sup> Usp. WA 56, 450, 13-25.

<sup>12</sup> Usp. L. ŽAK, *L'ontologia della persona umana nel pensiero di Martin Lutero*, u: E. HERMS - L. ŽAK, *Fondamento e dimensione oggettiva della fede secondo la dottrina cattolico-romana ed evangelico-luterana. Studi teologici*, Lateran University Press - Mohr Siebeck, Roma, 2007., str. 397.

<sup>13</sup> Usp. J. RATZINGER, *Introduzione al cristianesimo. Lezioni sul Simbolo apostolico*, str. 72.

<sup>14</sup> E. JÜNGEL zastupa isto mišljenje kao i valdeški teolog F. Ferrario. Usp. E. JÜNGEL, *Il vangelo della giustificazione del peccatore, come centro della fede cristiana. Uno studio teologico in prospettiva ecumenica*, Queriniana, Brescia, 2000., str. 220.

<sup>15</sup> Usp. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 105-106.

besmisljena,<sup>16</sup> želi, zapravo, reći kako čovjek još nije u konačnom posjedu svoje nove egzistencije. Čovjek je stalno upućen prema Bogu, ali shvaća svoj identitet novog čovjeka kao dar koji je primio bez ikakvih zasluga zbog dobrih djela, jer nikakve zasluge i nikakva djela nisu dostatna kako bi se zaslužio i osigurao takav radikalni prijelaz od smrti u život.<sup>17</sup> Teolog Jüngel smatra kako nam naše svakidašnje iskustvo svjedoči kako opravdani čovjek ostaje na neki način tjelesno biće. Da bi čovjek mogao osjetiti kako je grješnik, smatra isti mislilac, potrebno je da isti taj čovjek ima drugačije duhovno iskustvo, tj. iskustvo kako su mu grijesi oprošteni. Međutim, nitko to ne može iskusiti a da se ne pozove na Sveto pismo koje svjedoči opravdavajuće Božje riječi. Zato, upravo je Sveto pismo ono koje svjedoči opravdanje grješnika te ono govori opravdanome kako je uvijek grješnik. Luther ne želi reći kako opravdani želi biti grješnik. To je apsurdno. Opravdani želi biti s Bogom, ali grijeh nastavlja prebivati u opravdanome. Grijeh nas, kako to kaže sv. Pavao, navodi da činimo ono što ne želimo (usp. Gal 5, 17).<sup>18</sup>

Ako pogrješno shvatimo ovaj Lutherov termin, može se dogoditi da ga razumijemo u smislu kako "sve ostaje kao i prije", u biti se ništa značajno ne mijenja u životu opravdanog čovjeka. Tako krivo shvaćeno, opravdanje grješnika prestalo bi biti shvaćano kao *dogadaj* te bi kršćanska egzistencija, u konačnici, postala jedan veliki paradoks. Jüngel smatra kako se pravednik u Kristu bori protiv samoga sebe. Ova nam borba pokazuje kako opravdanje još nije potpuno. Opravdani je na putu te vrlo dobro poznaje grijeh koji je u njemu i zbog toga traži i oproštenje grijeha.<sup>19</sup> Ovo ne vrijedi samo za pojedinca, nego i za Crkvu. Crkva je i opravdana i grješna u isto vrijeme. Lutherov izraz kako

<sup>16</sup> Eberhard Jüngel drži kako je ova formula teološki ispravna i ne može se od nje odustati. Usp. E. JÜNGEL, *Il vangelo della giustificazione del peccatore, come centro della fede cristiana. Uno studio teologico in prospettiva ecumenica*, str. 218.

<sup>17</sup> Usp. L. ŽAK, *L'ontologia della persona umana nel pensiero di Martin Lutero*, str. 404.

<sup>18</sup> Usp. E. JÜNGEL, *Il vangelo della giustificazione del peccatore, come centro della fede cristiana. Uno studio teologico in prospettiva ecumenica*, str. 218-219.

<sup>19</sup> *Zajednička izjava o opravdanju* kaže: "Također opravdani treba svaki dan tražiti oproštenje od Boga, onako kako se to čini u molitvi Oče naš (Mt 6, 12; 1 Iv 1,9); trajno je pozvan na obraćenje i na pokoru i trajno mu je dano oproštenje." FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE – PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITÀ DEI CRISTIANI, *Dichiarazione congiunta sulla dottrina della giustificazione*, br. 28 (str. 896)

“ne postoji veća grješnica od kršćanske crkve” želi reći kako je Crkva zajednica vjernika koji se priznaju grješnicima.<sup>20</sup>

Luther je, prema teologu L. Žaku, ovim svojim pojmom *simul iustus et peccator* napustio Boezijevu definiciju čovjeka shvaćenog kao *rationalis naturae individua substantia*, te je čovjekovo središte smjestio u Bogu. L. Žak zaključuje: “U vjerskoj dimenziji postaje jasno kako čovjek mora napustiti želju da živi samo za sebe, kako bi primio ontološki relacijski identitet shvaćen kao izvanjsko iskustvo svoga bića od Boga.”<sup>21</sup> Teološki termin *simul iustus et peccator*, koji se predstavlja kao ontološki paradoks, prema teologu L. Žaku, mora biti produbljen bilo s katoličke bilo s protestantske strane i to je moguće učiniti samo u okviru ontologije.<sup>22</sup>

Pitanje koje nam se nameće glasi: na koji način čovjek može spoznati grijeh te koju ulogu u tom procesu spoznaje imaju bilo Evanđelje bilo Zakon? Jesu li oni kompatibilni te se nadopunjuju ili je Evanđelje ono koje daje smisao i Zakonu?

### 3. NATURA PECCATI EST NON VELLE ESSE PECCATUM

F. Ferrario kaže kako je evanđelje mjesto gdje se grijeh objavljuje. Isti teolog tumači kako se grijeh može spoznati jedino ako je oprosteno, a ne po Zakonu. Međutim, i u Zakonu je prisutna djelomična istina, tj. i po Zakonu je moguća određena sigurnost u spoznaji grijeha (usp. Rim, 3, 20), iako je ona samo djelomična. Odvojenost čovjeka od Boga moguće je u potpunosti shvatiti samo nakon što je Krist po križu pokazao što je Bog učinio da to stanje nadvlada. Grijeh je više od samog činjenja. On je, zapravo, način postojanja ljudskog bića i samo Bog može nadvladati to stanje čovjeka. Nakon što je jednom zauvijek po Evanđelju objavljena stvarnost grijeha, i Zakon ima svoju stanovitu ulogu.<sup>23</sup> E. Jünger smatra kako evanđelje: “S prevladavanjem grijeha, istovremeno ga čini *spoznatljivim*, zadatak je *zakona*, - pisanog ili nepisanog (Rim 2, 15) – *identificirati* grješnika osobno i identificirati ga na način da može ispovjediti: *mea culpa, mea maxima culpa*. Zakon

---

<sup>20</sup> Usp. E. JÜNGEL, *Il vangelo della giustificazione del peccatore, come centro della fede cristiana. Uno studio teologico in prospettiva ecumenica*, str. 220-223.

<sup>21</sup> L. ŽAK, *L'ontologia della persona umana nel pensiero di Martin Lutero*, str. 406.

<sup>22</sup> Usp. *Isto*, str. 426-427.

<sup>23</sup> Usp. F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 121-122.



to može učiniti jedino ako ga evanđelje učini svojim vlastitim dijelom. Bez evanđelja zakon je neplodan, nedostatan (Rim 8, 3-8). Evanđelje daje zakonu njegovu – uvijek ograničenu – učinkovitost.”<sup>24</sup>

Drugim riječima rečeno, grijeh i zlo moguće je prepoznati kao takve isključivo u vjeri preko riječi Božje. Božje riječi iz *Knjige Postanka*: “Adame, gdje si?” (Post 3, 9) Jüngel tumači na način kako grješnik zapravo nije na onome mjestu gdje bi trebao biti. Slijedeći grijeh, čovjek se sakriva. Riječ Božja identificira ga u ovom njegovu naumu na način da za čovjeka nema više mjesta. Dakle, samo riječ Božja može na potpuni način identificirati bilo grješnika bilo grijeh. Govor o grijehu unutar učenja o opravdanju želi jasno reći kako je grijeh i zlo moguće spoznati i prepoznati jedino preko riječi Božje. Samo po toj Riječi moguće je grijeh nazvati njegovim pravim imenom i na taj ga način ispravno okarakterizirati.<sup>25</sup> Kršćani grijeh shvaćaju, s jedne strane, kao stvarnost koja dominira čovjekom i koji je veći od njega, te s druge strane, ta kozmička stvarnost grijeha ne briše ni na jedan način dimenziju odgovornosti za osobne grijeha, na što je svatko osobno dužan odgovoriti.<sup>26</sup>

Ovdje je, također, potrebno nešto reći i o stvarnosti *istočnoga grijeha*. Klasično teološko učenje kaže kako je istočni grijeh onaj koji je počinjen od praroditelja te se prenosi na sljedeće naraštaje. Teolog Ferrario smatra kako grijeh traži pristanak, bilo osobni bilo zajednički, ljudskog bića. Ovaj je pristanak odgovor na pravu stvarnost grijeha. Grijeh se predstavlja kao obećanje dugog života i budućnosti onome koji ga poćini. Međutim, ovdje se radi o lažnom obećanju koje nije u stanju ispuniti ono što obećava. Čovjek je pozvan vjerovati onome što grijeh obećava. Nevjernost je, dakle, bit grijeha. Grješnik prihvaća obećanje koje ne dolazi od Boga u Isusu Kristu. Stoga, ako milost ne reagira, grijeh kraljuje ljudskim bićem i prije nego što on može odlučiti te se stalno odlučuje na poslušnost grijehu.<sup>27</sup>

Kad je riječ o opravdanju, potrebno je vidjeti u kojem odnosu stoje termini opravdanje i Isus Krist. Naime, očito je kako opravdanja nema bez Očeva djela u otkupiteljskom djelu Isusa

<sup>24</sup> E. JÜNGEL, *Il vangelo della giustificazione del peccatore, come centro della fede cristiana. Uno studio teologico in prospettiva ecumenica*, str. 111.

<sup>25</sup> Usp. *Isto*, str. 104-105.

<sup>26</sup> Usp. F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 122-123.

<sup>27</sup> Usp. *Isto*, str. 123-124.

Krista koji je uvijek besplatni i nezasluženi Božji dar čovjeku. Ipak, potrebno je ovdje kratko istražiti i naznačiti stoji li između ovih dvaju termina znak jednakosti ili se, ipak, u nečemu i razlikuju.

#### 4. SOLUS CHRISTUS

Prema nekim interpretatorima Lutherove teologije, Luther u svojim teološkim promišljanjima i raspravama ne pravi razliku između termina opravdanje i Isus Krist. Upravo ta činjenica da Luther obama terminima može izreći jednu te istu stvarnost, pokazuje nam kako su ti termini u uskoj ovisnosti jedan o drugom. Za Luthera opravdanje po vjeri nije nekakav novi element s obzirom na vjeru u Isusa Krista, nego je to ista ta vjera samo shvaćena u svoj svojoj ozbiljnosti. Krist označava kraj vjerovanja da čovjek sam svojim snagama može sebi dobrim djelima i svojim surađivanjem s Bogom, osigurati pristup istom tom Bogu.<sup>28</sup> Vittorio Subilia smatra kako sva ona mjesta u Novome zavjetu gdje se govori o "suradnicima" (1 Kor 3, 9; Kol 4, 11, itd.) govore, zapravo, o participiranju kršćanina na Božjem djelu koje Bog čini za svijet, a ne o Božjem djelovanju u samom kršćaninu za njegovo spasenja. Prema Novome zavjetu, nastavlja Subilia, kršćanin je suradnik Božji u borbi protiv svijeta, ali nije suradnik u opravdanju sebe samoga. Nije dopušteno zanemarivati Božju pravednost i tražiti svoju jer bi to značilo ne priznati i ne prihvatiti pravednost koja nam je ponuđena u Kristu (Rim 10,3). Milost koja djeluje u Kristu donosi čovjeku oslobođenje od svega onoga što nas odvaja od Boga te okreće smjer i daje smisao našem životu.<sup>29</sup>

Subilia, nadalje, smatra kako govor o Kristu u kojemu je Bog očitovao svoju milost nadilazi svaki pokušaj iscrpnog uokvirivanja u nekakvu shemu, kao što se to ne može učiniti niti s Bogom: "Može biti ispovijedan, ne pokazan. Svi izrazi kojima se koristimo s obzirom na *sola gratia* koja se očitovala u Kristu nisu objašnjenja, nego samo jednostavne natuknice koje

---

<sup>28</sup> Usp. P. ALTHAUS, *Die Theologie Martin Luthers*, Gütersloher Verlagshaus, Gerd Mohn, 1962., str. 195-196.

<sup>29</sup> V. SUBILIA, "Solus Christus". *Il messaggio cristiano nella prospettiva protestante*, Claudiana, Torino, 1985., str. 73-75.

pokazuju put koji treba u našem istraživanju slijediti i ne mogu pretendirati biti dostignuti objekt.”<sup>30</sup>

Teolozi se slažu u tvrdnji kako danas kao i prije, nije lako prihvatiti kako neki događaj prije 2000 godina i to u dalekoj i zabačenoj provinciji Rimskoga Carstva, može biti odlučujući za cjelokupnu ljudsku povijest te da taj isti događaj može biti objekt vjere. Protestantски teolog Oscar Cullmann govori o događaju Isusa Krista kao o centru cjelokupne povijesti i prema naprijed i prema nazad te je on središte svih ostalih događaja. Naš kalendar ne započinje od početka, nego od *središta*: rođenje Isusa Krista. Ovo je središte moguće povijesno istražiti i vremenski ga makar približno odrediti.<sup>31</sup>

Krist je posrednik svega što postoji i Bog se po njemu u punini objavio svijetu. Zato kršćani i napuštaju židovsku koncepciju vremena prema kojoj Mesija dolazi u neodređenoj budućnosti. Za kršćane je događaj Isusa Krista središte vremena i povijesti koji se dogodio u prošlosti i koji nam je povijesno dohvatljiv. Za kršćane središte je već postignuto, ali kraj još treba doći. Stoga Cullmann razrađuje ideju o “*danu pobjede*” ili o *odlučujućoj bitci koja je već dobivena*. Iako rat, tj. život u ovome svijetu, i dalje traje, *odlučujuća bitka* u Isusu Kristu dobivena je i kršćani su sigurni kako je Bog u Isusu Kristu pobjednik te da će im po svojoj milosti udijeliti spasenje. Isus Krist je po svojoj mucu, križu i uskrsnuću pobijedio. U ovoj sigurnosti vjere, smatra Cullmann, koja sa sobom nosi i plodove te pobjede, sastoji se sudjelovanje vjere na Božjem gospodstvu nad vremenom.<sup>32</sup>

Iako kršćani vjeruju u Kristovo gospodstvo nad vremenom i svijetom, ipak to ne isključuje njihovu borbu protiv grijeha. Ferrario smatra kako baš naprotiv Krist mobilizira naše snage za borbu protiv grijeha stavljajući nas pod novu poslušnost. Bog uništava idole i demone, te čovjeka doista za slobodu oslobađa, kako to kaže sv. Pavao: “Za slobodu nas Krist oslobodi” (Gal 5, 1). Isusova pobjeda nad grijehom, jest i naše oprostjenje grijeha. Stoga, Isusova konačna pobjeda na Posljednji dan jest i dan milosrđa za grješnike. U Isusu Kristu, drži Ferrario, riječ oprostjenja uništiti će svaki naš pokušaj samoopravdanja. Bog

<sup>30</sup> Isto, str. 77.

<sup>31</sup> Usp. O. CULLMANN, *Cristo e il tempo. La concezione del tempo e della storia nel Cristianesimo primitivo*, EDB, Bologna, 2005., str. 39-41.

<sup>32</sup> Usp. Isto, str. 106-109.

nas prihvaća onakvima kakvi jesmo te nas transformira. Na koncu, u vjeri nije bitno na koji način mi sami sebe vidimo i shvaćamo, nego na koji nas način Bog vidi. Naš je identitet onaj koji dolazi od Boga, a koji nam je naviješten u Riječi Božjoj u propovijedanju.<sup>33</sup>

Dakle, s pozicije Riječi Božje, ja nisam onaj koji vjerujem da jesam, nego sam onaj koji je od Boga po Isusu Kristu opravdan. Nije ni bitno kako ja sebe doživljavam ili kakvo je moje osobno iskustvo, nego je bitno kako me Bog vidi. Ipak, živimo u svijetu te kao ljudi činimo dobra i zla djela te kao kršćani ne možemo, a da se ne pitamo stoje li ta djela i u kakvoj vezi s našim spasenjem. Zato, u govoru o opravdanju po vjeri potrebno je ispitati kakvu ulogu imaju naša djela u istom tom opravdanju? Na samom koncu ovoga rada reći ćemo nešto o tome koju ulogu imaju dobra djela u našem osobnom vjerničkom životu te u kojem odnosu ista ta djela stoje prema našem opravdanju pred Bogom i opravdanju po vjeri, tj. donose li nam dobra djela ikakve zasluge te postajemo li možda dobrim djelima draži i bliži Bogu od onih koji ista ta djela ne čine? Ako dobrim djelima ne postizemo nikakve zasluge pred Bogom, pitanje koje nam se nameće glasi: zašto onda činiti dobra djela kad ionako nemaju nikakvog utjecaja na naše spasenje?

## 5. SOLA FIDES NUMQUAM SOLA

Kada je riječ o članku protestantskog vjerovanja o opravdanju, riječi *opravdanje samo po vjeri* spadaju u najbitniji dio jer one nam govore kako čovjek koji je isključen iz aktivnog sudjelovanja u svom opravdanju, sada biva uključen u čin koji on sam mora napraviti u činu opravdanja. On se kao vjernik pouzdava u riječ Božju te kao takav prihvaća Božju milost i ispovijeda Isusa Krista. Kako zaključuje Jüngel, kršćanin je kao vjernik opravdani grješnik.<sup>34</sup>

Božje riječi: *ti si opravdan*, uključuju u sebe imperativ: *budi pravedan!* Isus je onaj koji obje ove stvarnosti u sebi objedinjuje te bi bilo pogrešno ako protestantska teologija zaboravi na ovaj, kako ga naziva teolog Ferrario “paradoksalni identitet”, između

---

<sup>33</sup> Usp. F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 125-127.

<sup>34</sup> Usp. E. JÜNGEL, *Il vangelo della giustificazione del peccatore, come centro della fede cristiana. Uno studio teologico in prospettiva ecumenica*, str. 235.

evanđelja i zakona, indikativa i imperativa. Ako ustvrdimo da je evanđelje, Isus Krist Božja zapovijed čovjeku, to znači u isto vrijeme da je isti taj Krist i kršćanska etika, tj. prema Svetom pismu etički odgovor *prethodi* pitanju. Ferrario smatra kako zapravo ne bi trebao postojati etički problem jer nam je odgovor već ponuđen u Isusu Kristu. Zbog toga kršćanska je etika samo predstavljanje zapovijedi Božje u Isusu Kristu u našoj svakidašnjoj kompleksnoj stvarnosti u kojoj živimo i koja nas okružuje. Crkva koja nije u stanju reći što Bog želi, a što ne želi od vjernika u njihovoj svakidašnjoj praksi, ne može se ozbiljno pozvati na Pismo i teologija ima upravo tu zadaću ponuditi svoj doprinos.<sup>35</sup>

Svijet koji nas okružuje i o kojem imamo vlastito iskustvo daleko je od onoga što je Bog zamislio u svom stvaranju u Kristu. U svijetu grijeh je prisutan kao realnost, međutim, taj isti grijeh nije odlučujući jer je svijet otkupljen po mucu i smrti Isusa Krista. Budući da je naša realnost otkupljena u Kristu, onda je trebamo kao takvu i promatrati. Zato se ne bi smjelo, smatra Ferrario, dijeliti teologiju stvaranja od teologije otkupljenja te se teologija stvaranja treba promatrati s naglaskom na Krista. Iako je grijeh ušao u svijet, on nema snagu promijeniti Božji plan s istim tim svijetom. Budući da je svijet stvoren u Kristu te je isti taj svijet po njemu i otkupljen, isti taj Krist i sada njime vlada. Riječ Božja, kao evanđelje i kao zapovijed, nastavlja Ferrario, dopušta vjeri da ne pobjegne iz stvarnosti, nego je kritički prihvaća. Ovo kritičko prihvaćanje znači da vjernik prihvaća svijet, s jedne strane, onako kako ga je Bog zamislio te, s druge, onako kako mu se prikazuje uvjetovan grijehom. Zato kršćansko djelovanje u sebi trajno uključuje i eshatološku napetost između *već jest* i *još nije*, tj. u sebi uključuje dimenziju osobnog uskrsnuća, Kraljevstva Božjega i novog neba i nove zemlje.<sup>36</sup>

Dakle, kad je riječ o praksi, kršćanin je onaj koji svoj život usmjerava prema Isusu Kristu. Isus je onaj koji nas poziva, Isus je onaj koga moramo slijediti. D. Bonhoeffer ističe kako nas Isus poziva kao Sin Božji, a ne kao model ili učitelj. Ako susret s Isusom Kristom ne determinira životnu praksu, smatra Ferrario, vjera postaje karikatura. Gdje nema poslušnosti Isusu

<sup>35</sup> Usp. F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 141-145.

<sup>36</sup> Usp. *Isto*, str. 146-149.

Kristu, tamo nastaju hereze i otpadi. Kršćanski je život uvijek svjedočenje Krista.<sup>37</sup>

Budući da čovjek još živi u svijetu, na scenu stupaju čovjekova djela. Prema Lutheru onaj tko smatra da se po djelima postaje pobožniji i svetiji, ne shvaća ispravno kršćansku vjeru. Ferrario kaže kako su post, bdijenje, itd. određena duhovna “gimnastika” koja tijelu donose određenu disciplinu, ali ne donose nikakve zasluge. Isto vrijedi i za djela učinjena u korist bližnjega. Čovjek treba činiti dobra djela iz ljubavi prema Bogu, smatra Luther, a ne zbog zasluga koje bi ta djela trebala proizvesti. Stoga, jednom vjerom oslobođen od činjenja djela za svoje spasenje, kršćanin ih čini zbog čiste ljubavi prema Bogu i bližnjemu.<sup>38</sup>

Ako ovako shvatimo govor o djelima, onda je očito kako djela nisu nebitna, ali, isto tako, nisu ni u službi spasenja čovjeka. Stoga, kada je riječ o spasenju, onda je taj govor uokviren u navještaj evanđelja milosti koja djeluje sama i bez ovisnosti o ljudskim dobrim djelima. Izraz *sola fides* jednostavno izriče ovu kompleksnu stvarnost: čovjek svojim djelima ne sudjeluje niti surađuje s Bogom niti u svom niti u opravdanju nekoga drugog čovjeka. Djela ne doprinose ni na koji način opravdanju niti grješni čovjek čineći i najveća djela postaje plemenitiji i bolji. Vjera sama opravdava jer prepoznaje Boga koji je sam već djelovao u Isusu Kristu te da nam je sam Bog dao tu stvarnost da smo jednom zauvijek prepoznati od Boga i opravdani.<sup>39</sup>

Protestantska teologija, podcrtava teolog Ferrario, mora svim snagama braniti koncepciju prema kojoj milost ima primat i djeluje po vjeri, bez ikakvog učinka samih djela, ali isto tako: “Milost i vjera, koje spašavaju same, praćene su djelima i zato, dakle, *de facto*, nikada nisu same. [...] po formuli koja je ušla u teološku uporabu, *sola fides numquam sola*.”<sup>40</sup>

*Zajednička izjava o opravdanju* u brojevima 37-39 govori o dobrim djelima opravdanog čovjeka. Tu mješovita komisija kaže kako su dobra djela posljedica opravdanja te su njegovi plodovi. Kad opravdani čovjek živi u Kristu i djeluje u milosti koju je primio, donosi dobre plodove. Ova posljedica opravdanja za

---

<sup>37</sup> Usp. *Isto*, str. 162-165.

<sup>38</sup> Usp. *Isto*, str. 75.

<sup>39</sup> Usp. E. JÜNGEL, *Il vangelo della giustificazione del peccatore, come centro della fede cristiana. Uno studio teologico in prospettiva ecumenica*, str. 245-247.

<sup>40</sup> F. FERRARIO, *Dio nella Parola*, str. 75-76.

kršćanina je i obveza ako se bori protiv grijeha tijekom cijeloga svog života. Ovo je motiv zbog čega Isus i apostolska djela traže od kršćana da čine djela ljubavi.<sup>41</sup>

Govoreći o dobrim djelima kao *plodovima* ili *znakovima* opravdanja, a ne o *vlastitim zaslugama*, protestanti, zapravo ističu i shvaćaju, u skladu s Novim zavjetom, vječni život kao nezasluženu "nagradu" u smislu ispunjenja Božjeg obećanja danog vjernicima.<sup>42</sup>

Opravdani je vjernik svjestan da sve što je primio jest samo i isključivo milosni i slobodni Božji dar grješnom čovjeku, koji to ni na koji način nije niti može svojim snagama zaslužiti. Svjestan ovoga opravdani grješnik počinje činiti dobro za svijet u kojem živi, za drugog čovjeka. To čini ne da bi svojim dobrim djelima sebe opravdao ili postigao konačno spasenje, jer to je Bog u Isusu Kristu već učinio na savršen način, nego mi kao opravdani grješnici iz ljubavi prema Bogu i bližnjemu činimo dobro, te nikada nećemo moći učiniti onoliko dobra koliko je sam Bog iz ljubavi i milosti učinio za nas osobno. Čovjek iz vjere postaje opravdan te želi iz te silne ljubavi koju je u vjeri po Riječi Božjoj primio djelovati na korist svijeta u kojem živi. Stoga izraz *sola fides numquam sola* doista jest središte protestantskog učenja o opravdanju.

## ZAKLJUČAK

U ovom smo radu htjeli u bitnim crtama prikazati protestantsko učenje o opravdanju po vjeri. Pokušali smo u nekoliko točaka i preko nekoliko bitnih teoloških termina prikazati i razjasniti u čemu je bit toga učenja te na koji ga je način potrebno ispravno shvatiti. Vidjeli smo kako se čovjek, istina, opravdava samo po vjeri, tj. Bog ga sam po svojoj milosti opravdava, ali ipak i djela nisu potpuno irelevantna. Naime, djela ni na koji način ne pridonose čovjekovu opravdanju niti postižu nekakve zasluge kod Boga. Ipak, djela su bitna utoliko što čovjek, svjestan svoje grješnosti i svoje nedostatnosti da se sam opravda pred Bogom, iz ljubavi i zahvalnosti prema Bogu

<sup>41</sup> FEDERAZIONE LUTERANA MONDIALE – PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITÀ DEI CRISTIANI, *Dichiarazione congiunta sulla dottrina della giustificazione*, br. 37 (str. 899-900).

<sup>42</sup> Isto, br. 39 (str. 900).

i bližnjemu čini dobro drugima. Ne želi na taj način kupiti niti zaraditi svoje spasenje jer mu je ono već darovano u Isusu Kristu, nego želi izraziti svoju nesavršenu zahvalnost zbog nezasluzenoga Božjeg dara.

Spasenje je Božji dar čovjeku koje se ostvarilo na savršen način u Isusu Kristu. Ako gledamo sebe i svoj život, pa i ako gledamo na svoja dobra djela, nikada ne možemo biti sigurni u svoje spasenje. Naime, naša su djela nesavršena. Stoga, kao kršćani ne možemo nego se pouzdati u neizmjernu Božju milost jer Bog je uvijek vjeran i izvršava svoja obećanja te ne smijemo sumnjati u milosrđe Božje i u Kristovo djelo spasenja koje je izvršeno u Pashalnom otajstvu. Kao kršćani polazimo svoju nadu u Isusa Krista, Sina Božjega, jer je on jedini posrednik između Boga i ljudi u kojemu nam Bog na savršen način besplatno daruje spasenje.

## JUSTIFICATION BY FAITH - SOLA FIDES NUMQUAM SOLA

### *Summary*

In this paper we want through five key theological terms clarify the Protestant doctrine of justification by faith. The first term *hominem iustificari fide* aims to describe how need to understand the concept of faith. Ferrario believes that faith is not to be understood as a set of doctrines (*fides quae creditur*), it is not a dogmatic contents of faith, but faith is the work of God's Word. It is a substantive and psychological aspect, but faith is not completely the content and psychology. *Simul iustus et peccator* says that the man is entirely just and fully sinner. Event of justification is inseparable from the Word of God in faith. Specifically, Protestants hold that the only word that is received in faith can actually identify good deeds if they are the fruit of justification. Man's love can be recognized as such only by the word of faith. Third term *natura peccati est non velle esse peccatum* teaches that sin and evil can be recognized only in faith. Just a word of God can identify sinner and sin. Just by that Word can call sin by its proper name, and in this way it is properly characterized. *Solus Christus* means that Christ marks the end of the belief that the man can with his forces



and with good works co-operatively with God and to provide access to the same God. For Christians, Jesus Christ is the center of time and history, which occurred in the past and it's historically accessible. For Christians, the center has already been achieved, but the end is still to come. Finally, the term *sola fides numquam sola* says that man's work is not participating or cooperating with God or in his or in justification of another man. Good works do not contribute in any way a justification. Faith alone justifies because it recognizes that God himself has acted in Jesus Christ and we are once recognized by God and justified. However, aware of the justified sinner begins to do good for the world in which he lives and for another man not to justify or achieve salvation, because it is God in Jesus Christ has already done it in a perfect way, but we, as justified sinners from love to God and other man, are doing good.

Key concepts: *justification by faith, Jesus Christ, sola fides, grace.*